

Άρθρο

Η ομάδα ΚΑΤΙ: Βιώματα και αναστοχασμοί σχετικά με τη σύμπραξη των θεραπειών μέσω τεχνών

Φωτεινή Αθανασιάδου, Ντιάνα Καγιάφα, Βίκυ Κάρκου, Μυρτώ Λυκοπούλου, Τάσος Μπάμπαλης, Αγγελική Μπιτζαράκη, Κάνδια Μπουζιώτη, Εργίνα Σαμπαθιανάκη & Γιώργος Τσίρης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το παρόν άρθρο περιγράφει την πορεία της ομάδας ΚΑΤΙ – μιας ομάδας Ελλήνων θεραπευτών μέσω τεχνών οι οποίοι εργάζονται στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Πέρα από μια ιστορική καταγραφή του έργου της ομάδας από το 2011 μέχρι σήμερα, περιγράφονται προσωπικά βιώματα και αναστοχασμοί μελών της ομάδας, όπως αυτά αναδύθηκαν μέσα από μια διαδικασία καλλιτεχνικής αναζήτησης (artistic inquiry). Αντλώντας από το έργο και τα βιώματα της ομάδας ΚΑΤΙ, οι συγγραφείς θέτουν ερωτήματα και προσφέρουν προτάσεις σχετικά με τη διεπιστημονική συνεργασία λαμβάνοντας υπόψιν το ευρύτερο πεδίο των θεραπειών μέσω τεχνών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

θεραπείες μέσω τεχνών, ομάδα ΚΑΤΙ, διεπιστημονική συνεργασία, καλλιτεχνική αναζήτηση

Η **Φωτεινή Αθανασιάδου** έχει σπουδάσει χορο-κινητική ψυχοθεραπεία (Queen Margaret University, Edinburgh) και είναι μέλος της Βρετανικής Ένωσης ΧκΨ (UK ADMP). Η επαγγελματική της εμπειρία ως θεραπεύτρια περιλαμβάνει κλινική δουλειά με παιδιά και ενήλικες σε σχολεία, θεσμούς υγείας και κοινωνικούς χώρους στην Ελλάδα και στη Μ. Βρετανία.

Email: foteiniathana@gmail.com

Η **Ντιάνα Καγιάφα** είναι εικαστική ψυχοθεραπεύτρια στον τομέα της ανακουφιστικής φροντίδας, εκπαιδευτρια και επόπτρια στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου Goldsmiths. Εκτός από μια πολυετή κλινική εμπειρία, έχει ασχοληθεί εκτενώς με την οργάνωση διεθνών σεμιναρίων (4ArTS) και σεμιναρίων στην Ελλάδα (ΚΑΤΙ) για τις θεραπείες μέσω τεχνών καθώς και την προώθηση του επαγγέλματος στην Ελλάδα μέσω της διδασκαλίας και της συγγραφής.

Email: dia3na@hotmail.com

Η **Βίκυ Κάρκου** είναι καθηγήτρια στο Egde Hill University του Ηνωμένου Βασιλείου, ερευνήτρια στο χώρο των θεραπειών μέσω τεχνών, επόπτρια και ψυχοθεραπεύτρια μέσω χορού και κίνησης. Έχει γράψει και επιμεληθεί δυο βιβλία και ετοιμάζει το τρίτο της βιβλίο στο χώρο.

Email: karkouv@edgehill.ac.uk

Η **Μυρτώ Λυκοπούλου** είναι κεραμίστρια και εικαστική θεραπεύτρια. Έχει εργαστεί με διαφορετικούς πληθυσμούς ως εικαστική θεραπεύτρια σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Επί του παρόντος εργάζεται ως κεραμίστρια στην Αθήνα και προετοιμάζει χώρο όπου θα διεξάγεται εικαστική θεραπεία με πηλό.

Email: myrtolyko@gmail.com

Ο **Τάσος Μπάμπλης** είναι ψυχολόγος, δραματοθεραπευτής και θεατροπαιδαγωγός. Έχει παρουσιάσει εργασίες του σχετικά με την δραματοθεραπεία σε συνέδρια και συναφή άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά. Εργάζεται ιδιωτικά στο Αίγιο και στην Αθήνα.

Email: tasbabjal@yahoo.com

Η **Αγγελική Μπιτζαράκη** είναι χοροθεραπεύτρια με σπουδές στην κοινωνική ανθρωπολογία και εκπαίδευση ως συντονίστρια ομάδων (μη-παρεμβατική προσέγγιση).

Email: abitzaraki82@yahoo.com

Η **Κάνδια Μπουζιώτη** είναι μουσικοθεραπεύτρια (New York University) και φωνητική ψυχοθεραπεύτρια (Vancouver Vocal Psychotherapy Institute Training). Είναι αντιπρόεδρος του Ελληνικού Συλλόγου Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών (ΕΣΠΕΜ).

Email: candiabouzioti@gmail.com

Η **Εργίνα Σαμπαθιανάκη** είναι μουσικοθεραπεύτρια. Αυτή την περίοδο εργάζεται στο Nordoff Robbins London Centre, στην παιδιατρική ομάδα μουσικοθεραπείας στο Oxleas NHS Foundation Trust και ως κλινική επίπτητρια. Είναι μέλος του British Association for Music Therapy (BAMT) και του Health and Care Professions Council (HCPC).

Email: erginousa@gmail.com

Ο **Γιώργος Τσίρης** εργάζεται ως ερευνητής στο Nordoff Robbins και λέκτορας μουσικοθεραπείας στο Queen Margaret University, Εδιμβούργο.

Email: gtsiris@gmu.ac.uk

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μουσικοθεραπεία, η εικαστική θεραπεία, η δραματοθεραπεία και η χοροθεραπεία αποτελούν τις λεγόμενες «θεραπείες μέσω τεχνών»¹. Η κάθε θεραπεία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά τα οποία πηγάζουν πρωταρχικά από την ιδιαιτερότητα του εκάστοτε καλλιτεχνικού-θεραπευτικού μέσου: μουσική, εικαστική τέχνη, δράμα και χορός αντίστοιχα. Ως αποτέλεσμα έχουν εδραιωθεί σήμερα εξειδικευμένα προγράμματα σπουδών για την κάθε θεραπεία μέσω τέχνης, ενώ εντός της κάθε θεραπείας έχουν αναπτυχθεί διάφορες προσεγγίσεις. Αυτές οι προσεγγίσεις ποικίλουν ανάλογα με το θεωρητικό τους υπόβαθρο (π.χ. ψυχοδυναμική, ανθρωπιστική προσέγγιση κλπ.)

¹ Σε ορισμένες χώρες οι θεραπείες μέσω τεχνών συμπεριλαμβάνουν και άλλες θεραπείες όπως η παιγνιοθεραπεία (Κάρκου, Τσίρης & Καγιάφα, υπό δημοσίευση). Στο παρόν άρθρο ωστόσο εστιάζουμε μόνο στις τέσσερις πρώτες.

ή/και το πρωταρχικό πεδίο εφαρμογής τους (Κάρκου & Sanderson 2006).

Παρόλες τις διαφοροποιήσεις βέβαια, παρατηρούνται πολλά κοινά στοιχεία μεταξύ των θεραπειών μέσω τεχνών τόσο σε επίπεδο ορισμένων γενικών αρχών όσο και σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής. Για παράδειγμα, η θεραπευτική αξία της συμμετοχής στην καλλιτεχνική πράξη φαίνεται να αποτελεί κοινή αρχή σε όλες τις θεραπείες μέσω τεχνών (Κάρκου & Sanderson 2006).

Με γνώμονα τις ομοιότητες και τη σύγκλιση, καθώς και την αλληλοσυμπληρωματικότητα μεταξύ των θεραπειών μέσω τεχνών έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα πολλές συνεργατικές πρωτοβουλίες μεταξύ αυτών σε διάφορα επίπεδα.

Παρόλο που σε ορισμένες χώρες οι θεραπείες μέσω τεχνών έχουν χαράξει διαφορετικές επαγγελματικές πορείες, η συνεργασία ανάμεσά

τους έχει παίξει καταλυτικό ρόλο σε κοινές επαγγελματικές διεκδικήσεις και συλλογικές δράσεις². Βασιζόμενοι στην σύγκλιση των στόχων και των ευθυνών των επαγγελματικών τους ενώσεων, οι θεραπευτές μέσω τεχνών συχνά συνεργάζονται για συγκεκριμένα ζητήματα, όπως για τη διαπραγμάτευση συνθηκών εργασίας των μελών τους. Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα από το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί η διεκδίκηση και εν μέρει αναγνώριση των επαγγελματιών οι οποίοι εργάζονται στο Εθνικό Σύστημα Υγείας (National Health Service) αρχικά υπό την αιγίδα του κλάδου της εργοθεραπείας (DHSS 1982) που χάραξε την πορεία για τη μετέπειτα αναγνώριση των θεραπειών μέσω τεχνών ως ανεξάρτητος επαγγελματικός κλάδος υγείας. Η Waller (1992), πρωτοπόρος σε θέματα επαγγελματικής αναγνώρισης των θεραπειών μέσω τεχνών στη Βρετανία, υποστηρίζει ότι ο χώρος έχει αρκετές ομοιότητες για να διεκδικεί κοινά επαγγελματικά δικαιώματα.

Οριμένοι επαγγελματίες έχουν εστιάσει στη μελέτη και προώθηση του συνδυασμού των θεραπειών μέσω τεχνών γεγονός που οδήγησε σταδιακά στη δημιουργία του κινήματος των «εκφραστικών θεραπειών μέσω τεχνών» (expressive arts therapies) (Jones 1996· Malchiodi 2005; McNiff 1986). Όπως αναφέρουν και οι Κάρκου, Τσίρης και Καγιάφα (υπό δημοσίευση):

«Μερικές από τις αρχικές προσπάθειες για συνεργασία μεταξύ των τεσσάρων θεραπειών μέσω τεχνών εξελίχθηκαν σε μια συνένωσή τους σε επαγγελματικό ή/και εκπαιδευτικό επίπεδο. Αυτή η συνένωση, η οποία αντηχεί με το κίνημα των εκφραστικών θεραπειών μέσω τεχνών (expressive arts therapies) που ξεκίνησε στις ΗΠΑ, δεν αποτελεί το επικρατόν πρότυπο σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.»

Αυτό και άλλα παρόμοια κινήματα έχουν οδηγήσει σε προσπάθειες συλλογικής δράσης. Ως αποτέλεσμα της προσπάθειας για επίτευξη μιας κοινής πλατφόρμας για την εκπαίδευση και επαγγελματική αναγνώριση στις θεραπείες μέσω τεχνών στην Ευρώπη, το 1991 ιδρύθηκε το European Consortium of Arts Therapies in Education (ECArTE). Το ECArTE καταμετρά σήμερα 32 εκπαιδευτικούς οργανισμούς-μέλη από 14 ευρωπαϊκές χώρες (μέχρι σήμερα, καμία ελληνική εκπαιδευτική πρωτοβουλία δεν πληρεί τα

κριτήρια του ECArTE).

Σε εκπαιδευτικό επίπεδο, υπάρχουν ορισμένα προγράμματα σπουδών όπου οι φοιτητές διδάσκονται όλα τα διαφορετικά καλλιτεχνικά μέσα και τη συνδυαστική ενσωμάτωση αυτών στη θεραπευτική διαδικασία. Το Institute of the Arts in Therapy and Education στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, προσφέρει κοινή εκπαίδευση στις θεραπείες μέσω τεχνών: οι φοιτητές παρακολουθούν κοινές διδακτικές ενότητες σχετικά με όλες τις μορφές τέχνης και με την ολοκλήρωση των σπουδών τους λαμβάνουν τον τίτλο «Integrative Arts Psychotherapy». Παρόμοιο είναι το πρόγραμμα του Βελγίου (Artevelde University College), όπου οι θεραπείες μέσω τεχνών διδάσκονται σε προπτυχιακό επίπεδο (Bachelor in Arts Therapies). Σε άλλα μέρη της Ευρώπης, όπως για παράδειγμα στη Λετονία (Riga Stradins University), παρόλο που οι φοιτητές παρακολουθούν κοινές διδακτικές ενότητες σχετικά με όλες τις μορφές τέχνης, κατά την ολοκλήρωση των σπουδών τους αποφοιτούν με μεταπτυχιακό τίτλο σε μια από τις τέσσερις θεραπείες μέσω τεχνών (για λεπτομέρειες, βλ. Κάρκου, Τσίρης & Καγιάφα, υπό δημοσίευση).

Πέρα από τον συντονισμό δράσεων μεταξύ συλλογικών οργάνων/επαγγελματικών ενώσεων με σκοπό την επίτευξη κοινών επαγγελματικών δικαιωμάτων και την προώθηση των αντίστοιχων επαγγελματικών και επιστημονικών πεδίων, παρατηρούνται διάφορες άλλες συνεργατικές πρωτοβουλίες, όπως η διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων και εργαστηρίων για την προώθηση των θεραπειών μέσω τεχνών. Το International Centre for Arts Psychotherapies Training (ICAPT) του Ηνωμένου Βασιλείου αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συνεργασίας των θεραπειών μέσω τεχνών.

Παρόμοιες πρωτοβουλίες παρατηρούνται και στην Ελλάδα.³ Οι αντίστοιχοι επαγγελματικοί σύλλογοι έχουν συνεργαστεί στο παρελθόν με σκοπό την προώθηση, την κρατική αναγνώριση και την ανάπτυξη των επαγγελματιών όπως έγινε στη συνάντηση «Μαζί» (Αθήνα, Δεκέμβριος 2013). Άλλες πρωτοβουλίες συμπεριλαμβάνουν

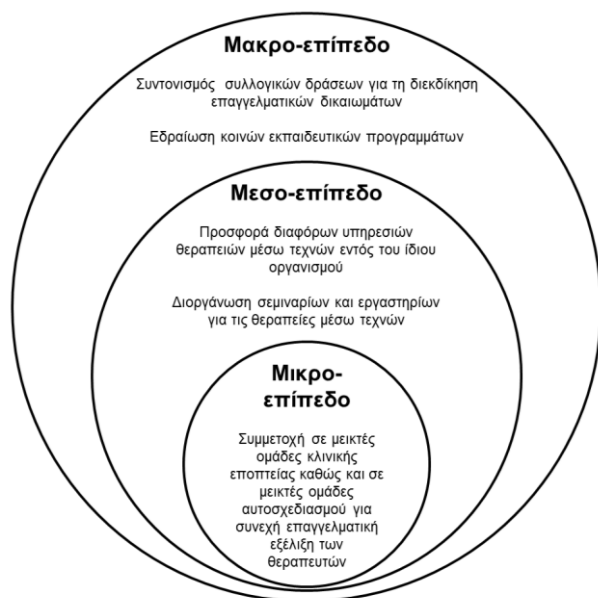
³ Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν οι εξής επαγγελματικές ενώσεις για τις θεραπείες μέσω τεχνών: Έλληνες Εικαστικοί Θεραπευτές (ΕΕΘ), Σύλλογος Εικαστικών Θεραπευτών Ελλάδος (ΣΕΘΕ), Ελληνικός Σύλλογος Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών (ΕΣΠΕΜ), Ένωση Δραματοθεραπευτών και Παιγνιοθεραπευτών Ελλάδος (ΕΔΠΕ), Πανελλήνια Επαγγελματική Ένωση Δραματοθεραπευτών και Παιγνιοθεραπευτών (ΠΕΕΔΠ), και Ένωση Χοροθεραπευτών Ελλάδος (ΕΧΕ).

² Για παραδείγματα διαφόρων χωρών, βλέπε τις αναφορές χωρών στο ειδικό τεύχος του Approaches σχετικά με τη μουσικοθεραπεία στην Ευρώπη (Ridder & Tsisir 2015).

διοργανώσεις σεμιναρίων όπως το διεθνές φοιτητικό σεμινάριο «4ArTS» που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 2009, αλλά και τοπικών σεμιναρίων και εργαστηρίων.

Πέρα από τα παραπάνω παραδείγματα από το διεθνές και ελληνικό προσκήνιο, παρατηρούνται συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο εντός κάθε χώρας. Τέτοιου τύπου συνεργασίες συμπεριλαμβάνουν περιπτώσεις όπου θεραπευτές μοιράζονται κοινούς εργασιακούς χώρους, συντονίζουν θεραπευτικές ομάδες από κοινού ή/και συμμετέχουν σε μεικτές ομάδες εποπτείας ή καλλιτεχνικού αυτοσχεδιασμού με στόχο την αυτο-ανάπτυξη (όπως η ομάδα Artsjam στο Λονδίνο).

Τα προαναφερόμενα παραδείγματα συνεργασιών μεταξύ των θεραπειών μέσω τεχνών θα μπορούσαν να οργανωθούν σε τρία επίπεδα: το μακρο-, το μεσο- και το μικρο-επίπεδο (Σχήμα 1).

Σχήμα 1: Επίπεδα συνεργασίας μεταξύ των θεραπειών μέσω τεχνών

Θεωρούμε αυτές τις συνεργασίες και πρωτοβουλίες – ανεξαρτήτως επιπέδου – ιδιαίτερης σημασίας για την περαιτέρω εξέλιξη των θεραπειών μέσω τεχνών σε επίπεδο επαγγελματικής και επιστημονικής εξέλιξης, αλλά και υποστήριξης των επαγγελματιών του χώρου και των πελατών τους.

Αντλώντας από την εμπειρία και το έργο μας στην ομάδα «ΚΑΤΙ» (η οποία εντάσσεται στο μεσο-επίπεδο), το παρόν άρθρο αποσκοπεί σε μια συστηματική και αναστοχαστική καταγραφή της πορείας της ομάδας μέχρι σήμερα. Πέρα από τις δράσεις της ομάδας, περιγράφονται οι δυσκολίες αλλά και οι προοπτικές της ομάδας όπως αυτές αναδύθηκαν μέσα από μια διαδικασία καλλιτεχνικής αναζήτησης (artistic inquiry). Ελπίζουμε ότι μέσα

από το παρόν άρθρο μπορούν να προκύψουν ιδέες και προτάσεις που ίσως φανούν χρήσιμες σε άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες στο χώρο.

Η ΟΜΑΔΑ «ΚΑΤΙ»

Η ανάδυση, η πορεία και η σύνθεση της ομάδας

Η ομάδα ΚΑΤΙ, αν και δεν έχει ιδρυθεί επισήμως, έχει αναδυθεί οργανικά μέσα από τις δημιουργικές δράσεις και συναντήσεις των μελών της. Η μη νομική, επίσημη ύπαρξή της έχει αφήσει περιθώρια δημιουργικής δράσης και πρωτότυπης σκέψης δίχως την ανάγκη να ακολουθείται μια διαδικασία θεσμοθετημένων και τυποποιημένων όρων συνεργασίας. Οι δράσεις της στηρίζονται στην πρωτοβουλία και αφοσίωση των μελών της – μαζί με τα πλεονεκτήματα, αλλά και τις προκλήσεις και τους πιθανούς περιορισμούς που φέρνει μια τέτοια συνεργασία.

Η ομάδα ΚΑΤΙ αποτελεί μια δυναμική ομάδα η σύνθεση της οποίας αλλάζει ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες, προτεραιότητες και συνθήκες. Μέχρι σήμερα έχουν συνεισφέρει στην ομάδα 17 θεραπευτές (Πίνακας 1). Έχοντας ποικίλα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά υπόβαθρα σε Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Ισπανία και ΗΠΑ, τα μέλη της ομάδας μέχρι σήμερα έχουν συντελέσει στη δημιουργία ενός πολυσύνθετου συνόλου που εστερνίζεται διαφορετικές θεραπευτικές προσεγγίσεις και πρακτικές.

Όντας μια δημιουργική, δυναμική και πολυφωνική ομάδα, βασικό της χαρακτηριστικό είναι η διαρκής διαδικασία αυτο-προσδιορισμού της. Η ομάδα παραμένει ανοιχτή σε νέους συνεργάτες –ανεξαρτήτως θεωρητικής προσέγγισης– καθώς και σε νέες πρωτοβουλίες και δράσεις. Αυτή η ανοιχτή στάση, ο εσκεμμένος μη-(καθ)ορισμός καθώς και η διάθεση για παιχνίδι της ομάδας αντανάκλαται και στο όνομά της, το οποίο προέκυψε αυθόρμητα μέσα από τις συναντήσεις μας. Καθώς η ανάγκη για ονομασία της ομάδας γινόταν εντονότερη με τη συνέχιση και διεύρυνση της δράσης της, η έννοια του ότι είμαστε «κάτι» το οποίο είναι συγκεκριμένο, αλλά ταυτόχρονα και ασαφές, φάνηκε να αρμόζει στην ταυτότητα της ομάδας. Μια άλλη όψη της ονομασίας ΚΑΤΙ ήταν η αγγλική της ερμηνεία ως CATI (Creative Arts Therapies International) η οποία αντανάκλα τη σύνθεση της ομάδας από Έλληνες θεραπευτές με εθνική και διεθνή δράση, και τη διάθεση της ομάδας να συμμετέχει σε διεθνείς συνεργασίες.

Το ξεκίνημα και η πορεία της ομάδας χαρακτηρίζονται από ένα κοινό όραμα: την πραγματοποίηση δράσεων με σκοπό την προώθηση των θεραπειών μέσω τεχνών μέσα από την ενημέρωση άλλων επαγγελματιών καθώς και του ευρύτερου κοινού. Μέχρι σήμερα οι δράσεις της ομάδας έχουν πάρει τη μορφή φεστιβάλ και εκπαιδευτικών σεμιναρίων όπως περιγράφεται συνοπτικά παρακάτω.

Δραματοθεραπεία

Αιμιλία Καπερνέκα (Πήλιο, Αθήνα, Αίγιο)
Εμμανουέλα Κρασσανάκη (Πήλιο)
Τάσος Μπάμπαλης (Πήλιο*, Αθήνα*, Αίγιο*)

Εικαστική θεραπεία

Πωλίνα Αναγνωστοπούλου (Αθήνα)
Κατερίνα Ζερβού (Πήλιο)
Ντιάνα Καγιάφα (Πήλιο*, Αθήνα*)
Δάφνη Καλαφάτη (Αθήνα)
Μυρτώ Λυκοπούλου (Πήλιο, Αίγιο*)
Νιόβη Σταυροπούλου (Αθήνα, Αίγιο)

Μουσικοθεραπεία

Ευαγγελία Αραχωβίτη (Πήλιο, Αθήνα, Αίγιο*)
Κάνδια Μπουζιώτη (Αίγιο)
Εργίνα Σαμπαθιανάκη (Αίγιο)
Γιώργος Τσίρης (Πήλιο*, Αθήνα*)

Χοροθεραπεία

Φωτεινή Αθανασιάδου (Πήλιο, Αθήνα, Αίγιο)
Βίκυ Κάρκου (Πήλιο*, Αθήνα*, Αίγιο*)
Στέλλα Κολυβοπούλου (Αθήνα, Αίγιο)
Αγγελική Μπιτζαράκη (Πήλιο, Αθήνα, Αίγιο)

Πίνακας 1: Μέλη της ομάδας ΚΑΤΙ (2011-2014) (Το σύμβολο * υποδεικνύει τους υπευθύνους της κάθε υπο-ομάδας στην εκάστοτε δράση)

1^ο φεστιβάλ θεραπειών μέσω τεχνών της ομάδας ΚΑΤΙ (Ανήλιο Πηλίου, 2011)

Πρωτεργάτρια του ξεκινήματος της ομάδας ήταν η χοροθεραπεύτρια Βίκυ Κάρκου. Στις αρχές του 2011 –και ύστερα από πολυετή εργασία στο Ηνωμένο Βασίλειο και διεθνείς συνεργασίες, και μέσα από την επιθυμία προώθησης των θεραπειών μέσω τεχνών στην Ελλάδα– η Βίκυ αναζήτησε Έλληνες συναδέλφους με σκοπό την συνδιοργάνωση ενός φεστιβάλ για τις θεραπείες μέσω τεχνών.

Μέσα από επαφές με το Κέντρο Τέχνης και Ψυχολογίας (Θεσσαλονίκη), το Queen Margaret University (Edinburgh) και το Ινστιτούτο Δραματοθεραπείας ΑΙΩΝ (Αθήνα), η Βίκυ γνώρισε την εικαστική θεραπεύτρια Ντιάνα Καγιάφα, τον μουσικοθεραπευτή Γιώργο Τσίρη και τον

δραματοθεραπευτή Τάσο Μπάμπαλη. Οι τέσσερις τους αποτέλεσαν τον διοργανωτικό πυρήνα του φεστιβάλ για το οποίο σταδιακά συντέθηκε μια ευρύτερη ομάδα 11 θεραπευτών (Πίνακας 1).

Το φεστιβάλ έλαβε μέρος στις 22-29 Ιουλίου 2011 στο μη-κερδοσκοπικό Κέντρο Ολιστικής Εκπαίδευσης «Το Σπίτι των Κενταύρων» στο Ανήλιο Πηλίου (Εικόνα 1). Το φεστιβάλ είχε χαρακτήρα εισαγωγικού σεμιναρίου που συμπεριέλαβε ομιλίες, δημιουργικά εργαστήρια καθώς και καλλιτεχνικές δράσεις δίνοντας ισάξια έμφαση τόσο στη θεραπευτική όσο και στην καλλιτεχνική διάσταση των τεχνών (Εικόνα 2).

Εικόνα 1: Το Σπίτι των Κενταύρων, Ανήλιο Πηλίου

Εικόνα 2: Χώρος διεξαγωγής εργαστηρίων

Η ομορφιά του φυσικού τοπίου στο «Σπίτι των Κενταύρων», καθώς και η εμπειρία εφταήμερης συμβίωσης των εμπυχωτών εντός της κοινότητας του Κέντρου, πλαισίωσαν ιδανικά και έθεσαν τις βάσεις για τη δημιουργία της ομάδας (Εικόνα 3). Όπως περιγράφει ο Τάσος Μπάμπαλης:

«[...] μέσα σε ένα περιβάλλον που από μόνο του συνθέτει ήχο, χρώμα, κίνηση και ιστορία συναντώ ανθρώπους που όλοι μαζί ανάγουμε αυτή τη σύνθεση σε επίπεδο ανθρώπων, τεχνών, επιστημών. Συνθέτουμε με κέφι, συνυπάρχουμε δημιουργικά, αναπνέουμε συντονισμένα, μαθαίνουμε και 'ξεμαθαίνουμε' πως οι θεραπείες μέσω τέχνης συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν μα και πώς οι εκπρόσωποί τους συνδιαλέγονται αρμονικά».

Εικόνα 3: Μέλη της ομάδας στο Πήλιο (από αριστερά προς τα δεξιά: Φωτεινή Αθανασιάδου, Ευαγγελία Αραχωβίτη, Βίκυ Κάρκου, Μυρτώ Λυκοπούλου, Τάσος Μπάμπαλης, Αιμιλία Καπερνέκα, Γιώργος Τσίρης, Ντιάνα Καγιάφα και Εμμανουέλα Κρασανάκη)

Διήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο (Αθήνα, 2012)

Ύστερα από τη διοργάνωση του φεστιβάλ και ανταποκρινόμενοι στη θετική ανατροφοδότηση των συμμετεχόντων και το αίτημά τους για τη διοργάνωση άλλων παρόμοιων δράσεων, η ομάδα προγραμμάτισε ένα διήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο. Με τίτλο «Οι Τέχνες ως Θεραπεία: Θεωρία – Πράξη – Έρευνα» το σεμινάριο αυτό πραγματοποιήθηκε στις 19-20 Μαΐου 2012 στον Πολυχώρο Πολιτισμού «Διέλευσις» στην Αθήνα.

Με βασικό διοργανωτή τον Γιώργο Τσίρη και με ορισμένους νέους θεραπευτές στο δυναμικό της ομάδας, το σεμινάριο προσέλκυσε 60

συμμετέχοντες από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Την πρώτη ημέρα παρουσιάστηκαν θεωρητικές προσεγγίσεις, ερευνητικά δεδομένα και παραδείγματα από τη θεραπευτική πράξη των θεραπειών μέσω τεχνών. Η δεύτερη ημέρα του σεμιναρίου ήταν αφιερωμένη σε βιωματικά εργαστήρια για την κάθε θεραπεία μέσω τεχνών χωριστά (Εικόνα 4).

Το σεμινάριο πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του περιοδικού *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική* (από το 2015 γνωστό ως *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*) και της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΕΜΑΠΕ), ενώ προσκλήθηκαν εκπρόσωποι από όλες τις επαγγελματικές ενώσεις του χώρου στην Ελλάδα.

Αυτή η δεύτερη δράση της ομάδας έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εδραίωσή της: επιβεβαιώθηκε η λειτουργία της ομάδας, το κοινό της όραμα, και ορισμένες από τις βασικές της αξίες όπως ο σεβασμός μεταξύ των διαφορετικών θεραπευτικών προσεγγίσεων, ο συνδυασμός πράξης, θεωρίας και έρευνας, το κοινό ενδιαφέρον για συνεργασία και σύμπραξη των θεραπειών μέσω τεχνών σε επαγγελματικό, ερευνητικό και πρακτικό επίπεδο. Το Μάιο του 2012, επίσης, η ομάδα απέκτησε λογότυπο (Εικόνα 5), και σε μια προσπάθεια αυτοπροσδιορισμού της προέκυψε η ονομασία «ΚΑΤΙ».

Εικόνα 4: Δημιουργική ανατροφοδότηση-αποτύπωμα των συμμετεχόντων (Αθήνα, 2012)

Εικόνα 5: Λογότυπο της ομάδας KATI⁴

2^ο φεστιβάλ θεραπειών μέσω τεχνών της ομάδας KATI (Αίγιο, 2014)

Η τρίτη δράση της ομάδας έλαβε τη μορφή ενός διήμερου φεστιβάλ το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 18-20 Ιουλίου 2014 στο «Αλυκών Φως» στην Αλυκή Αιγίου. Όπως περιγράφει ο βασικός διοργανωτής του φεστιβάλ, Τάσος Μπάμπαλης:

«Η ομάδα για τέσσερα χρόνια τώρα έχει γεννήσει ιδέες, αισθήματα και δράσεις. Πήλιο, Αθήνα, Αίγιο [...] ένα γαϊτανάκι που ξεδιπλώνεται συνεχώς και εμπνέει.»

Με ανανεωμένη σύνθεση της ομάδας, το φεστιβάλ αυτό είχε κοινά χαρακτηριστικά με το πρώτο του Πηλίου, συμπεριλαμβανομένης της ομορφιάς του φυσικού χώρου, καθώς και της εμπειρίας συμβίωσης συμμετεχόντων και εμπυχωτών.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

Αντλώντας από τις τρεις προαναφερόμενες δράσεις και ορμώμενοι από τις εμπειρίες μας στα πλαίσια συνεργασίας της ομάδας KATI, παρακάτω εξερευνούμε τα νοήματα που προσδίδουμε ως μέλη της ομάδας στην ύπαρξη αυτής. Ελπίζουμε πως μέσα από αυτή τη διαδικασία εξερεύνησης μπορούν να προκύψουν ιδέες και προτάσεις καθώς και ερωτήματα σχετικά με την ανάπτυξη άλλων παρόμοιων πρωτοβουλιών.

Για την εξερεύνηση και καταγραφή των εμπειριών και των νοημάτων που βρίσκουμε στην

ομάδα επιλέξαμε να ακολουθήσουμε μια δημιουργική διαδικασία, αξιοποιώντας καλλιτεχνικούς και μη λεκτικούς τρόπους επικοινωνίας, έκφρασης και σκέψης – στοιχεία που ούτως ή άλλως χρησιμοποιούμε στη θεραπευτική μας εργασία αλλά και στην καθημερινή μας ζωή εν γένει. Δανειστήκαμε στοιχεία και προσαρμόσαμε διαδικασίες εμπνευσμένες από την έρευνα βασισμένη στις τέχνες (arts-based research, βλ. Leavy 2015· McNiff 1998) και συγκεκριμένα από την ερευνητική μεθοδολογία της καλλιτεχνικής αναζήτησης (artistic inquiry) (Finley 2005· Hervey 2000).

Εντασσομένη στα πλαίσια της μεταμοντέρνας ποιοτικής έρευνας, η καλλιτεχνική αναζήτηση ως μεθοδολογία βρίσκει ιδιαίτερη εφαρμογή στην εξερεύνηση και περιγραφή κοινωνικών φαινομένων και προσωπικών εμπειριών αφήνοντας περιθώριο για πολλαπλές και δημιουργικές ερμηνείες (Finley 2005· Hervey 2000). Αυτά τα χαρακτηριστικά συμβαδίζουν με τη φιλοσοφία και τον τρόπο λειτουργίας της ομάδας KATI, ως μια πολυάριθμη ομάδα εντός της οποίας συνυπάρχουν πολλαπλά και ποικιλόμορφα νοήματα.

Μέθοδος

Αυτή η δημιουργική αναζήτηση πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια δύο τρίωρων συναντήσεων οι οποίες έλαβαν μέρος στο Liverpool του Ηνωμένου Βασιλείου. Συμμετέχοντες ήταν έξι μέλη της ομάδας (Φωτεινή Αθανασιάδου, Ντιάνα Καγιάφα, Βίκυ Κάρκου, Μυρτώ Λυκοπούλου, Εργίνα Σαμπαθιανάκη και Γιώργος Τσίρης) τα οποία μπορούσαν να παρευρεθούν στις συγκεκριμένες συναντήσεις.

Καθόλη τη διαδικασία είχαμε κατά νου τα γνωρίσματα της καλλιτεχνικής αναζήτησης. Η συλλογή και επεξεργασία του υλικού έγινε με καλλιτεχνικές διαδικασίες στις οποίες συμμετείχαμε και οι ίδιοι. Η ανάλυση του υλικού με αισθητικά κριτήρια (McNiff 1998) οδήγησε σε κάποιες θεματικές ενότητες.

Πιο συγκεκριμένα, ακολουθήσαμε τα στάδια της καλλιτεχνικής αναζήτησης που προτείνει η Hervey (2000): έναρξη (inception), αντίληψη (perception), εσωτερικός διάλογος (inner dialogue), φώτιση (illumination), έκφραση / διαμόρφωση (expression / formation) και εξωτερικός διάλογος (outer dialogue), χρησιμοποιώντας αισθητικές αξίες που χαρακτηρίζουν την ομάδα εν γένει, όπως ο αυτοσχεδιασμός, η εμπιστοσύνη στο άγνωστο και στη διαίσθηση, καθώς και η εκτίμηση της τέχνης ως μέσο έκφρασης και γνώσης.

Αρχικά (στάδιο: έναρξη) ορίσαμε ως βασικό

⁴ Θερμές ευχαριστίες στον γραφίστα Δημήτρη Αναστασιάδη για τη δημιουργία του λογότυπου.

θέμα αναζήτησης το εξής ερώτημα «Τι νόημα έχει για εμάς η ομάδα ΚΑΤΙ;» αφήνοντας παράλληλα περιθώρια για την αυθόρμητη ανάδυση του θέματος κατά τη δημιουργική διαδικασία που ακολούθησε.

Στη συνέχεια (στάδιο: αντίληψη) χρησιμοποιήσαμε ποικίλες πηγές και συλλέξαμε όσον το δυνατόν περισσότερο υλικό, όπως οπτικο-ακουστικές ηχογραφήσεις από τις τρεις δράσεις της ομάδας, καθώς και ηλεκτρονικό και οπτικό υλικό που έστειλαν μέλη της ομάδας τα οποία δεν μπορούσαν να παρευρεθούν στις συναντήσεις.⁵ Κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης του οπτικο-ακουστικού υλικού ανταποκρινόμασταν κινητικά, ηχητικά και με εικαστικά μέσα σε ότι ακούγαμε ή/και βλέπαμε καθώς και στις ανάλογες συναισθηματικές αντιδράσεις και σκέψεις που αναδύονταν. Αυτή η διαδικασία μαγνητοσκοπήθηκε, με την κάμερα να παίζει το ρόλο εξωτερικού παρατηρητή (Lowell 2010) που μας συνόδευε και παράλληλα πρόσφερε περαιτέρω οπτικό υλικό. Σε αυτό το στάδιο δημιουργήθηκαν έργα τέχνης (ζωγραφιές και γλυπτά) ενώ επίσης δημιουργήσαμε κινητικά μοτίβα, στάσεις σώματος, ήχους και μουσική. Η καλλιτεχνική έκφραση ήταν κυρίως ατομική σε αυτό το στάδιο ενώ σε αρκετές στιγμές υπήρχε συντονισμός μεταξύ μας ως προς το ρυθμό (π.χ. συντονισμός κινητικού και ηχητικού ρυθμού), το καλλιτεχνικό μέσο έκφρασης και το περιεχόμενο των εικαστικών έργων (π.χ. παρόμοια σχήματα και φόρμες στα έργα τέχνης).

Μετά την ολοκλήρωση της δημιουργικής ανταπόκρισης στο υλικό που είχαμε συλλέξει, προβήκαμε σε δημιουργικές συνθέσεις (στάδιο: εσωτερικός διάλογος) των «δεδομένων» που δημιουργήσαμε στο προηγούμενο στάδιο (δηλ. τα έργα τέχνης, τα κινητικά και ηχητικά μοτίβα κλπ.). Με κριτήρια κατά βάσει αισθητικά (όπως κοινή φόρμα, ρυθμός και χρώματα), εξερευνήσαμε τα δεδομένα (τα έργα τέχνης, κινητικά και ηχητικά μοτίβα) και αναδύθηκαν ορισμένες αρχικές θεματικές ενότητες. Παραμένοντας συντονισμένοι με το τι αντιλαμβανόμασταν ως αληθινό, ολοκληρωμένο και σημαντικό τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή (στάδιο: φώτιση) και πάντα αναφορικά με το θέμα της εξερεύνησής μας, εμβαθύνσαμε περισσότερο, εδραιώσαμε και αποκρυσταλλώσαμε εκείνες τις θεματικές ενότητες που θεωρούσαμε ότι απαντούν στο αρχικό μας

ερώτημα: «Τι νόημα έχει για εμάς η ομάδα ΚΑΤΙ;»

Σταδιακά αρχίσαμε να σκιαγραφούμε ορισμένα συμπεράσματα και να τα διατυπώνουμε με τρόπο που να μπορούν να μεταδώσουν το νόημα της διαδικασίας όσο πιο πιστά γίνεται (στάδιο: έκφρασης / διαμόρφωσης). Στο τελικό στάδιο (εξωτερικός διάλογος) καταγράψαμε τα συμπεράσματά μας με σκοπό την επικοινωνία τους στο ευρύτερο κοινό στη μορφή του παρόντος άρθρου. Οι αναδυόμενες θεματικές ενότητες παρουσιάζονται παρακάτω, μαζί με οπτικά παραδείγματα από τα δεδομένα που δημιουργήθηκαν και κατανεμήθηκαν σε υποομάδες ή «συνθέσεις» σύμφωνα την παραπάνω διαδικασία.

ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

Θέμα 1: Καινούργιες προοπτικές

Η συμμετοχή μας στην ομάδα ξεκινάει από τις έννοιες του άδειου χώρου και του ανοιχτού ορίζοντα, όπως αποτυπώνονται στην Σύθεση 1 που τιτλοφορείται «αέρας». Η κοινή επιθυμία των μελών της ομάδας να συνεργαστούν με θεραπευτές

Σύνθεση 1: Αέρας

⁵ Το γνήσιο οπτικο-ακουστικό υλικό που στάλθηκε από την χοροθεραπεύτρια Αγγελική Μπιτζαράκη είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον ιστοχώρο του Approaches (www.approaches.gr, βλ. το παράρτημα του παρόντος άρθρου).

από όλες τις θεραπείες μέσω τεχνών συνδέεται με τη δυνατότητα συνύπαρξης σε έναν καινούργιο για όλους μας χώρο. Αυτός ο χώρος έχει διπλή σημασία: την οριοθετημένη γεωγραφικά, όπως αρχικά το Πήλιο, και τη μεταφορικά προσδιορισμένη έννοια του χώρου που χρειάζεται η ομάδα προκειμένου τα μέλη να εμπλακούν στις διαδικασίες που είναι απαραίτητες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από κάθε δράση αυτής.

Θέμα 2: Προσωπική και συλλογική εξέλιξη

Κοινό βίωμα ανάμεσα στα μέλη της ομάδας ήταν η επιθυμία μας να μοιραστούμε και να προσφέρουμε προσωπικές ιδέες, εμπειρίες και γνώσεις – γεγονός που οδήγησε σε έναν πλούτο υλικού. Η Σύνθεση 2 (Γη) –όπου η μεγάλη ποσότητα πράσινου χρώματος παίρνει σταδιακά μια πιο οργανωμένη μορφή και εξελίσσεται σε ένα φυτό που αναπτύσσεται– νιώθουμε ότι αντανάκλα την πορεία της ομάδας. Κατά τη διάρκεια αυτής της πορείας έχουμε προσπαθήσει να ξεκαθαρίσουμε και να οργανώσουμε το υλικό που διαθέτουμε και να του δώσουμε συγκεκριμένη μορφή ανάλογα με το πλαίσιο της εκόστωτε δράσης της ομάδας. Στο

Σύνθεση 2: Γη

διήμερο σεμινάριο της Αθήνας, για παράδειγμα, εστίασαμε περισσότερο σε θεωρητικές και ερευνητικές διαστάσεις των θεραπειών μέσω τεχνών, ενώ στο φεστιβάλ στην Αλυκή Αιγίου δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην καλλιτεχνική έκφραση.

Θέμα 3: Εξερεύνηση ταυτότητας

Καθώς η ομάδα μας εξελισσόταν αρχίσαμε να αναζητάμε την ταυτότητά της. Κύριο στοιχείο της ομάδας είναι το παιχνίδι μέσα από το οποίο γνωριστήκαμε και συνεχίζουμε να γνωριζόμαστε. Το στοιχείο του ρευστού (όπως το διακρίναμε στη Σύνθεση 3 που τιτλοφορείται «Νερό») αποτυπώνει ένα κομμάτι της ταυτότητας το οποίο δεν είναι παγιωμένο. Η ομάδα παραμένει δυναμική και ενεργητική συνεχίζοντας τη διηλεκτική διαδικασία προσδιορισμού της, κάτι που αναγνωρίζουμε στο κεντρικό σημείο της Σύνθεσης 3.

Σύνθεση 3: Νερό

Θέμα 4: Δέσμευση, απαιτήσεις και δυσκολίες

Μια θεματική στην οποία αφιερώσαμε πολύ χρόνο είναι η ανασκόπηση των απαιτήσεων και των δυσκολιών που φέρει η συμμετοχή μας στην ομάδα. Καταρχάς, μια δυσκολία που έχει

αντιμετωπίσει η ομάδα είναι η διαχείριση πρακτικών ζητημάτων όπως, για παράδειγμα, η επιλογή και η οργάνωση του χώρου διεξαγωγής των δράσεων της, καθώς και οι εκάστοτε οικονομικές απαιτήσεις.

Επίσης, συζητήθηκε η διαχείριση των δυναμικών που δημιουργούνται εντός της ομάδας και των συμμετεχόντων στις δράσεις της. Η συμμετοχή στα βιωματικά εργαστήρια καθώς και η εμπειρία συμβίωσης της ομάδας μας μαζί με τους συμμετέχοντες στα δύο φεστιβάλ (Πήλιο και Αλυκή Αιγίου) γεννούν έντονες συναισθηματικές εμπειρίες και –παρόλο που τα φεστιβάλ και τα σεμινάρια δεν λειτουργούν ως θεραπευτικές ομάδες– οι συμμετέχοντες συχνά εξερευνούν και εκφράζουν σημαντικές και ευαίσθητες όψεις του εαυτού τους. Το γεγονός αυτό επιφέρει την ευθύνη στην ομάδα μας για τη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια των ημερών που λαμβάνει μέρος η εκάστοτε δράση.

Οι ευθύνες και οι δυσκολίες που προκύπτουν αποτυπώνονται στη Σύνοψη 4 με το μαύρο χρώμα και τις μαύρες κλωστές. Η επιτυχής πλαισίωση αυτών των δυσκολιών από τα μέλη της ομάδας μας, φαίνεται να συνδέεται με τη διάθεση της

ομάδας να συνεχίσει να δημιουργεί – μια διάθεση που εκφράζεται και ως «πάθος», όπως αυτό αποτυπώνεται στο «χορό της φωτιάς» της Σύνοψης 4.

Θέμα 5: Προσωπική εμπλοκή

Η θεματική αυτή έχει δύο όψεις. Η πρώτη αφορά την έκταση της προσωπικής εμπλοκής του κάθε μέλους της ομάδας: την επένδυση χρόνου, εργασίας, ενέργειας, συναισθηματικής διαθεσιμότητας και ευελιξίας. Η δεύτερη όψη αφορά το πώς η εμπλοκή του κάθε μέλους της ομάδας αποτυπώνεται στο σύνολο αυτής. Εδώ προέκυψαν ερωτήματα σχετικά με την ύπαρξη (η μη) ενός πυρήνα της ομάδας, καθώς και με τον τρόπο διαμόρφωσης του πυρήνα και της σημασίας αυτού. Για παράδειγμα, αναρωτηθήκαμε εάν τα μέλη που έχουν συμμετάσχει σε όλες τις δράσεις της ομάδας μέχρι σήμερα, έχουν παγιωθεί ως ο πυρήνας της ομάδας. Τι συμβαίνει όταν κάποιος μέλος δεν μπορεί να πάρει ενεργό μέρος σε μια δράση και ποιος είναι ο εν δυνάμει ρόλος του;

Αναζητώντας αυτά και άλλα παρόμοια ερωτήματα, αισθανθήκαμε ότι ο πυρήνας δεν στηρίζεται στα άτομα, αλλά στην ιδέα και το όραμα της ομάδας. Αυτό αναγνωρίσαμε και στη Σύνοψη 5 όπου φαίνονται σχέδια με ανοιχτούς και κλειστούς κύκλους που άλλοτε έχουν πυρήνα κι άλλοτε όχι, ή

Σύνθεση 4: Φωτιά

Σύνθεση 5: Κύκλοι

άλλοτε ο πυρήνας φαίνεται να αποκτά διάφορες μορφές.

Θέμα 6: Θεωρητικές οπτικές

Εδώ γίνεται αναφορά στο πώς η ομάδα ΚΑΤΙ επικοινωνεί τις διάφορες θεωρητικές πτυχές των θεραπειών μέσω τεχνών ή τα διαφορετικά «μοντέλα». Έχοντας ως βίωμα το διήμερο σεμινάριο της Αθήνας –όπου δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε θεωρητικές και ερευνητικές διαστάσεις των θεραπειών μέσω τεχνών– αναρωτηθήκαμε πώς θα μπορούσαμε να ισοροπήσουμε τη βιωματική με τη θεωρητική γνώση (αριστερή εικόνα στο τρίπτυχο της Σύνθεσης 6). Επίσης, γίνεται αναφορά στην ενσωμάτωση διαφορετικών θεωρητικών και θεραπευτικών προσεγγίσεων τις οποίες πρεσβεύουν τα μέλη της ομάδας (μεσαία εικόνα στο τρίπτυχο της Σύνθεσης 6). Χαρακτηριστική είναι η μορφή των πολλαπλών προσώπων (δεξιά εικόνα στο τρίπτυχο της Σύνθεσης 6) που μπορεί να διακρίνει ο παρατηρητής από διαφορετικές πλευρές.

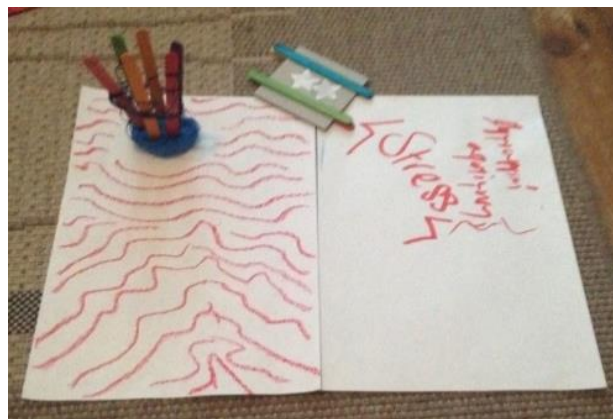
Σύνθεση 6: Μοντέλα

Θέμα 7: Συλλογικές διαδικασίες της ομάδας

Στη θεματική αυτή αναδύθηκαν προβληματισμοί γύρω από το «δεσμό» τόσο ανάμεσα στις θεραπείες μέσω τεχνών όσο και ανάμεσα στα μέλη της ομάδας ΚΑΤΙ. Τί είναι αυτό που μας κρατάει μαζί; Πώς η ομάδα μας συνεχίζει να δρα χωρίς σταθερές αναφορές (π.χ. έλλειψη συγκεκριμένου χώρου, ατόμων ή μορφής δράσης); Είναι το νησί της Σύνθεσης 7 μια διάθεση να δημιουργήσουμε αυτόν το συγκεκριμένο χώρο; Ποια είναι η κυριολεκτική έννοια της της «κλωστής-δεσμού» που συγκρατεί τα ξυλάκια ως ενότητα πάνω στη βάση σε αυτή τη σύνθεση; Πώς ο καθένας μας φροντίζει να διατηρεί τον προσωπικό του χώρο και χρόνο για

αναστοχασμό και επαναπροσδιορισμό του ρόλου του μέσα στο σύνολο της ομάδας;

Οι παραπάνω προβληματισμοί προκάλεσαν κατά καιρούς στα μέλη της ομάδας άγχος το οποίο συχνά διαχειριστήκαμε μέσα από μια διαδικασία δημιουργικής αποτίμησης. Όπως φαίνεται και στη Σύνθεση 7, οι λέξεις «stress» (άγχος) και «δημιουργική αποτίμηση» βρίσκονται η μία δίπλα στην άλλη και φαίνεται να αλληλεπιδρούν εξισοροπητικά.

Σύνθεση 7: Νησί

Θέμα 8: Συνεργασία

Ο πλούτος ιδεών, εμπειριών και γνώσεων που φέρουμε ως άτομα και που αποκτήσαμε μέσα από τη συνεργασία μας, αρχίζει κι αποκτά πιο συγκεκριμένη μορφή (Σύνθεση 8) σε σύγκριση με την πιο άμορφη παράσταση του πλούσιου υλικού στην κάτω εικόνα της Σύνθεσης 2.

Κοινή επιθυμία της ομάδας είναι η πιο στενή συνεργασία των διάφορων θεραπειών μέσω τεχνών τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην υλοποίηση παρουσιάσεων και βιωματικών εργαστηρίων. Μια ιδέα, για παράδειγμα, αφορά την υλοποίηση ενός συνεργατικού εργαστηρίου μουσικοθεραπείας και χοροθεραπείας το οποίο να εστιάζει στην έκφραση και το ρυθμό.

Επιπλέον, αυτός ο πλούτος ιδεών, εμπειριών και γνώσεων που αποτυπώνεται στη Σύνθεση 8, φαίνεται να συνδέεται με την εμπειρία των ίδιων των συμμετεχόντων όπως αυτή διατυπώνεται στην καλλιτεχνική ανατροφοδότηση-αποτύπωμα (βλ. Εικόνα 4), καθώς και στην προφορική ή γραπτή τους ανατροφοδότηση:

«Ο χώρος [διεξαγωγής του σεμιναρίου] μετατράπηκε σε χώρο έμπνευσης και δημιουργίας.»

«Ευχαριστώ για την ευκαιρία που μου δώσατε να δω τη ζωή από μία άλλη οπτική γωνία και να ανακαλύψω περισσότερο τον εαυτό μου. Είμαι ευγνώμων.»⁶

Σύνθεση 8: Πολλαπλότητα

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η συνεργασία μεταξύ των θεραπειών μέσω τεχνών είναι καθοριστικής σημασίας και, όπως συζητήσαμε συνοπτικά στην αρχή αυτού του άρθρου, μπορεί να λειτουργήσει σε διαφορετικά επίπεδα: από το μακρο-επίπεδο (π.χ. διεκδίκηση επαγγελματικών δικαιωμάτων, ίδρυση πανεπιστημιακών προγραμμάτων), στο μεσο-επίπεδο (π.χ. προσφορά υπηρεσιών και σεμιναρίων ή

εργαστηρίων) και στο μικρο-επίπεδο (π.χ. μεικτές ομάδες εποπτείας ή/και αυτοσχεδιασμού για συνεχή επαγγελματική εξέλιξη των θεραπειών).

Ανεξαρτήτως επιπέδου, θεωρούμε πως η αναστοχαστική καταγραφή συνεργατικών πρωτοβουλιών (όπως το παρόν άρθρο) μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση και στην περαιτέρω ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των θεραπειών μέσω τεχνών. Μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των διαδικασιών συνεργασίας, καθώς και των δυσκολιών και των προοπτικών της.

Σε αυτό το πλαίσιο το παρόν άρθρο περιγράφει την πορεία της ομάδας ΚΑΤΙ, η οποία έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα έναν «χώρο» ανάπτυξης, ανταλλαγής ιδεών και δυναμικής δράσης. Πέρα από μια ιστορική καταγραφή του έργου της ομάδας από το 2011 μέχρι σήμερα, περιγράψαμε παραπάνω προσωπικά μας βιώματα και αναστοχασμούς ως μέλη της ομάδας, όπως αυτά αναδύθηκαν μέσα από μια διαδικασία καλλιτεχνικής αναζήτησης.

Θέματα όπως οι διαφορετικοί ρόλοι, η εξισορρόπηση της ανάγκης για έναν πυρήνα αλλά και για ρευστότητα, η αλληλοεξάρτηση, η ταυτότητα της ομάδας καθώς και η ταυτότητα του ατόμου μέσα στην ομάδα, αναδύθηκαν κατά την καλλιτεχνική αναζήτηση που περιγράφεται παραπάνω. Αυτές οι θεματικές αντικατοπτρίζουν όψεις της ευρύτερης εμπειρίας μας στην ομάδα.

Έχοντας ως κοινό όραμα τη δημιουργική συνύπαρξη και σύμπραξη όλων των θεραπειών μέσω τεχνών στην Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό, η ομάδα ΚΑΤΙ έχει λειτουργήσει ως τόπος δημιουργικής συνέντευξης ατόμων με κοινό όραμα, αλλά και ως χώρος ζύμωσης ιδεών και γέννησης δημιουργικών πρωτοβουλιών.

Το έργο και τα βιώματα της ομάδας ΚΑΤΙ ελπίζουμε πως συμβάλουν στη (δι)επιστημονική συνεργασία λαμβάνοντας υπόψιν το ευρύτερο πεδίο των θεραπειών μέσω τεχνών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Ήδη στους κόλπους της ομάδας έχουν διαμορφωθεί πρωτοβουλίες οι οποίες έχουν πάρει αυτόνομη μορφή και πορεία. Το καλοκαίρι του 2015, για παράδειγμα, πραγματοποιήθηκε μια δεύτερη συνάντηση των θεραπειών μέσω τεχνών στην Αλυκή Αιγίου (με συντονιστή τον Τάσο Μπάμπαλη). Επίσης, μέσα από τη δράση της ομάδας ΚΑΤΙ γεννήθηκαν διάφορες συγγραφικές δραστηριότητες αναφορικά με τη συνεργασία των θεραπειών μέσω τεχνών (βλ. Κάρκου, Τσίρης & Καγιάφα, υπό δημοσίευση) συμπεριλαμβανομένου του παρόντος ειδικού τεύχους του *Approaches* με προσκεκλημένη αρχισυντάκτρια την πρωτοεργάτρια του ξεκινήματος της ομάδας ΚΑΤΙ, Βίκυ Κάρκου.

⁶ Μερικά επιπρόσθετα σχόλια σχετικά με την εμπειρία των συμμετεχόντων συγκεκριμένα στα εργαστήρια χοροθεραπείας είναι διαθέσιμα ηλεκτρονικά:

<http://www.gadt.gr/article06.htm>

Η λειτουργία της ομάδας ΚΑΤΙ ως μια κοινότητα κοινής αναζήτησης, ως ένας χώρος όπου επαγγελματίες με κοινά ενδιαφέροντα συναντιούνται, ανταλλάζουν ιδέες, συμπράττουν και εξελίσσονται, φαίνεται να είναι ιδιαίτερης αξίας ιδιαίτερα στον ελληνικό χώρο όπου τα αντίστοιχα επαγγελματικά πεδία βρίσκονται σε διαμορφωτικά στάδια της εξέλιξής τους. Ο σχετικά μικρός αριθμός επαγγελματιών στον ελληνικό χώρο καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη για γόνιμο διάλογο, εύρεση κοινού οράματος και δημιουργικής σύμπραξης των θεραπευτών μέσω τεχνών. Η ομάδα ΚΑΤΙ και οι εμπειρίες μας σε αυτήν μπορούν να προσφέρουν ορισμένες ιδέες για παρόμοιες δράσεις. Τα κοινά βιώματα και η εμπειρία συλλογικής δράσης σε δημιουργικό επίπεδο μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτες για τη γεφύρωση πιθανών διαφορών σε θεωρητικό επίπεδο μεταξύ θεραπευτικών προσεγγίσεων. Ομάδες αυτοσχεδιασμού για θεραπευτές μέσω τεχνών, για παράδειγμα, μπορούν να συμβάλουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Μέσα από τέτοιες δημιουργικές δραστηριότητες κτίζεται μια αίσθηση συλλογικότητας και ενδυναμώνεται το αίσθημα του ανήκειν. Αναδεικνύονται επίσης καινούργιες προοπτικές τόσο για την προσωπική όσο και τη συλλογική εξέλιξη των συμμετεχόντων, και διευκολύνεται η εξερεύνηση της ταυτότητας του καθενός αλλά και του συνόλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Department of Health and Social Security (DHSS) (1982). *Health services-management occupational health services for NHS staff*. Heywood, Lancs: DHSS. Store Health Publications Unit (Health Notice HN(82)33).
- Finley, S. (2005). Arts-based Inquiry: Performing Revolutionary Pedagogy. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (pp. 681-694). New York: Sage.
- Hervey, L. W. (2000). *Artistic Inquiry in Dance/Movement Therapy: Creative Research Alternatives*. Illinois: Charles C Thomas.
- Jones, P. (1996). *Drama as Therapy: Theatre as Living*. London: Routledge .
- Karkou, V., & Sanderson, P. (2006). *Arts Therapies: A Research-Based Map of the Field*. Edinburgh: Elsevier.
- Κάρκου, Β., Τσίρης, Γ., & Καγιάφα, Ν. (υπό δημοσίευση). Εκπαίδευση και Επαγγελματική Αναγνώριση για τους Θεραπευτές Μέσω Τέχνης: Ευρωπαϊκές Προοπτικές. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η Συμβολή των Ψυχοθεραπειών Μέσω Τέχνης στην Ψυχιατρική Θεραπευτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Βήτα.
- Leavy, P. (2015). *Method Meets Art: Arts-Based Research Practice* (2nd Edition). New York: Guilford Publications.
- Lowell, D. (2010). Authentic Movement. In P. Pallaro (Ed.), *Authentic Movement: Moving the Body, Moving the Self, Being Moved* (Volume 2) (pp. 50-55). London: Jessica Kingsley.
- Malchiodi, C. (Ed.). (2005). *Expressive therapies*. New York: The Guilford Press.
- McNiff, S. (1986). *Educating the Creative Arts Therapist of the Profession: A Profile of the Profession*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- McNiff, S. (1998). *Arts-Based Research*. London: Jessica Kingsley.
- Ridder, H. M., & Tsiris, G. (Eds.). (2015). Special issue on 'Music therapy in Europe: Pathways of professional development' *Approaches: Music Therapy & Special Music Education, Special Issue 7*(1). Retrieved from: <http://approaches.gr/special-issue-7-1-2015/>
- Waller, D. (1992). Different things to different people: Art therapy in Britain – A Brief survey of its history and current development. *The Arts in Psychotherapy*, 19, 87-92.

Προτεινόμενη παραπομπή:

Αθανασιάδου, Α., Καγιάφα, Ν., Κάρκου, Β., Λυκοπούλου, Μ., Μπάμπαλης, Τ., Μπιτζαράκη, Α., Μπουζιώτη, Κ., Σαμπαθιανάκη, Ε., & Τσίρης, Γ. (2016). Η ομάδα ΚΑΤΙ: Βιώματα και αναστοχασμοί σχετικά με τη σύμπραξη των θεραπειών μέσω τεχνών. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας, Ειδικό Τεύχος 8*(1), 68-80.